

Dok su ove teme u jutarnjem radu slušali svi učesnici kongresa, popodnevni je rad tekao u dvije sekcije, u kojima je pročitano ukupno 11 predavanja.

Uvečer su učesnici kongresa prisustvovali priredbi na kojoj je uspješno demonstriran izvorni folklor okoline Mostara.

18. septembra kongresisti su proveli na putu za Trebinje. Iako kišovito vrijeme nije bilo najpodesnije za ostvarenje programa, vezanog uz taj put, ipak su učesnici mogli da osjete i dožive ljepote hercegovačkog tla, da pod pljuskom razgledaju čuvenu nekropolu u Radimlji i da u Stocu pregledaju lokalne znamenitosti. Najljepše ih je čekalo u Veličanima u Popovu polju, gdje su, pred školom, o samom zapadu sunca, gledali i slušali plesove i pjesme stanovnika Popova polja.

19. septembra kongres je nastavio s radom u Trebinju, gdje je u vezi s proljetnim običajima pročitano 18 referata. Ovi referati i osobito bogata diskusija koju su izazvali dali su sliku bogatstva i raznovrsnosti proljetnih običaja u svim republikama Jugoslavije, a u mnogome ih komparativno vezali i uz proljetne običaje drugih zemalja.

20. septembra obrađena je i posljednja kongresna tema koja je govorila o problemima reprodukcije i obrade folkloru. Diskusija, koja je i ovog puta bila veoma bogata i živa, pokazala je da su referenti zahvatili u veoma aktuelan problem. Ovom prilikom iznijeli su svoje referate i preostali strani gosti, Rajna Kacarova i Stojan Đurđev (Sofija, Bugarska).

U počast kongresu, priređene su u Trebinju dvije vrlo uspjele izložbe: Hercegovina u NOB-u i izložba dvaju hercegovačkih naivnih slikara i kipara. Osim toga, učesnici su mogli razgledati trebinjsku Begovu kuću, i gledati uspjeti bugarski folklorni film o seljačkim pokladnim maškarama, kao i Bulajićev film »Kozara«.

Poslije podne 20. IX održana je i godišnja skupština Saveza udruženja folklorista Jugoslavije. Izvršni odbor iznio je delegatima plodove svoga rada. Najviši uspjeh bio je sam kongres. A ostali uspjesi vidjeli su se u objavljenom omašnom Zborniku radova s kongresa u Titovu Užicu (1961) i u izašlom prvom broju nove publikacije Saveza »Narodno stvaralaštvo«, časopisa koji će ubuduće izlaziti četiri puta godišnje.

Godišnja skupština izabrala je nov izvršni odbor kojem će na čelu biti i dalje dr Dušan Nedeljković.

Zoran Palčok

SAVJETOVANJE ETNOLOŠKOG DRUŠTVA JUGOSLAVIJE

Etnološko društvo Jugoslavije održalo je svoje Prvo savjetovanje u Osijeku godine 1958. Od tada se članovi Društva sastaju svake godine jedanput. Uz Treće savjetovanje EDJ održana je godine 1960. i Prva godišnja skupština, a od 24. do 28. lipnja 1961. Društvo je u Titovu Velesu u Makedoniji održalo svoje Četvrto savjetovanje i Drugu godišnju skupštinu. U okviru rada Skupštine vodila se živa diskusija o različitim problemima: o osiguranju perspektive i o mogućnosti zaposli-

vanja diplomiranih etnologa, o stanju etnološke struke u zemlji, o izradbi etničke karte Jugoslavije i Balkana, o snimanju etnoloških filmova itd.

Svaki pojedini dan Četvrtog savjetovanja Etnološkog društva Jugoslavije bio je posvećen određenoj temi. Prvog dana domaćini su održali predavanja o stanovništvu Makedonije (dr B. Rusić), o položaju, historijatu i sadašnjosti Titova Velesa (dr J. Trifunoski, T. Gruev), pa o starim granama privrede, o grnčarstvu (D. Pavlov), o svilarstvu (T. Gruev) i o uljarstvu (V. Raleva), koje su danas već prerasle u industriju. Organiziran je i informativni izlet do Dojrana, preko Štipa, Strumice, Miravaca i Stobija. U svakom od tih mjesta učesnici su razgledali historijske i etnografske vrednote, a u Strumici, Dojranu i u Miravcima profesori M. Filipović i B. Rusić upoznali su prisutne s etnološkom historijom i načinom privrede toga kraja, kao i s karakterističnom južnomakedonskom magičnom igrom *rusalí*.

Trećeg dana održan je simpozij o kućnoj zadrugi. Izneseni su novi podaci o postojanju kućne zadruge u doba slavenske zajednice (dr M. Gavazzi), a zatim se govorilo o združnom obliku porodičnog života u srednjoj Bosni i o vitalnim »srodničkim« i »nesrodničkim« zadrugama u Imljanima (dr M. Filipović, N. Pavković), zatim o društveno-ekonomskoj uvjetovanosti srodničke zadruge kod Škiptara na Kosmetu, nadalje o združnom životu Makedonije (dr M. Krasnići, dr B. Rusić), pa o nestalim velikim zadrugama u Hrvatskoj (sa po dvije stotine članova) i u Vojvodini. Arheologija je istaknuta kao najpreciznija i najsigurnija pomoć pri rješavanju kompleksnog problema proučavanja zadruge. Nakon plodne diskusije zaključeno je da je prijeko potrebno ujednačiti etnološku terminologiju, pa je briga o tome povjerena novoj Upravi.

Razvoj, mjesto i uloga etnologije u našem društvu bila je tema u okviru koje je pred učesnike na Savjetovanju iznesen iscrpan pregled cjelokupnog razvoja etnologije i etnografije kod nas, od perioda između dva rata pa do poslije oslobođenja (R. Nikolić). Naglašena je potreba da etnolozi što konkretnije surađuju u svakodnevnom životu, a istaknuta je i uloga etnologije u socijalističkoj izgradnji.

Učesnicima na Savjetovanju prikazana su tri etnološka filma (o »dervišima« i o njihovim tajnim obredima, o svadbi u Miravcima, o životu transhumantnih stočara oko Velesa). Posljednji dan etnolozi su razgledali Gradski muzej Titova Velesa, veleški orijentalni pazar i tvornice porculana i svile. Završno predavanje dra M. Filipovića i diskusija o ulozi etnologije u obrazovanju naglasili su potrebu uvođenja etnologije u nastavu naših škola i na katedre geografije.

Osvrt na ovo Savjetovanje etnologa u Titovu Velesu ne bi bio potpun kad se ne bi spomenula magična igra *rusalí* koja je učesnicima prikazana na izletu u Miravcima. Izvan Makedonije ta je magična igra slabo poznata. Ona se ne smije poistovjećivati s poznatijim *rusaljama* ili *padalicama* iz istočne Srbije. Magični obred *rusalí* bio je karakterističan za čitavu južnu Makedoniju, a ponegdje je (kao u spomenutim Miravcima) i danas živ. Izvođače, koji su isključivo mlađi

muškarci, također nazivaju rusali. Svake godine prije izvođenja obreda rusali se sastaju na dogovor i uvježbavaju igru.

Obred počinju izvoditi osam dana prije Božića (po starom kalendaru). Na narodnoj nošnji, u koju su rusali za vrijeme obreda odjeveni, ističu se preko prsiju i leđa ukriž povezane marame, pa vezeni ručnici koji su na svakom boku prebačeni preko pojasa. (Vidi u prilogu Tabla XVI sl. 1). Za vrijeme obreda vođa se nalazi s lijeve strane ostale petorice plesača. Rusali obilaze plesni prostor poredani jedan iza drugoga, i to u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu.

Dvije zurne i timpan započinju uvod, a nakon toga, jedan po jedan, živo ulaze plesači. Prvi je uvijek i najbolji plesač, jer se po njemu ravnaju ostali. Uz ritam timpana i zurni rusali vitlaju i uzmahuju drvenim mačevima koje drže u desnoj ruci, prave razne poskoke, čučnjeve, pokleke i okrete. (V. u prilogu Tabla XVI sl. 2). Vođa pokazuje figuru koja će se izvoditi i povicima zapovijeda prijelaz s jedne na drugu. Lijeve se ruka podiže za desnom samo povremeno kod življih poskoka i okreta, a inače je oslonjena na lijevi bok. Svaki dio igre ima nekoliko svojih karakterističnih figura, a sve se doimaju kao neka borba s imaginarnim. Mjesto gdje se obično obred obavlja jest seoski trg.

Mladići izvode rusali najprije u svom selu, a onda obilaze i susjedna. Zajedno s tradicijom pridržavaju se i nepisanoga zakona da se dvije ili više skupina rusalija ne smiju sresti. Ako su se u prijašnja vremena ipak srele, dolazilo je do oštih borba. Te borbe, kao i u narodu poznata »rusalijska groblja«, govore, i o činjenici da su današnji drveni mačevi i sjekirica vođe nekada bili pravi. Oštre tučnjave između pojedinih skupina danas se izbjegavaju na taj način što jedna od njih bez borbe prizna poraz i njezini članovi u znak pokornosti prolaze ispod ukrštenih mačeva pobjednika. Ta mogućnost mirnog razlaza ipak se uvijek ne usvaja, pa stoga i danas gdjekada dolazi do sukoba.

U vremenu kad se obred vrši, izvođačima rusalija pridaje se moć lustrativne magije. I u današnjem, »atomskom« vijeku ponekad roditelji dovode djecu da ih rusali »očiste« od bolesti. Jedan iza drugoga, jednako kao u plesu, oni preskaču preko bolesna djeteta koje čuči, i tako ga magijom »liječe«.

Održavanje Skupština Etnološkog društva Jugoslavije u raznim krajevima koji su etnografski specifični i interesantni, veoma je korisno. Na taj način etnologima se omogućuje upoznavanje krajeva i običaja, etnografskih stanja i problema, koji bi bez toga za mnoge ostali nepoznati.

Ove godine (1962) Etnološko društvo Jugoslavije održalo je svoje Peto savjetovanje od 25—29. lipnja u Novom Sadu. Vojvodina je vjerojatno naš najzanimljiviji kraj, jer se na relativno malen prostor sleglo mnoštvo etničkih skupina, sasvim raznorodnih po nacionalnosti, po antropološkim osobinama i mentalitetu, sasvim različitih tradicija, načina života, običaja, vjerovanja, govora i dijalekata. Na to su područje kroz historiju imigrirale skupine s različitim stupnjem kulturnog, socijalnoga i ekonomskog razvitka. Stoga se napredak Vojvodine kretao ne-

jednolično, jer je često imigriranje patrijarhalnijih slojeva usporavalo razvoj ovog područja. Ovo, kao i historija, pa posredni i neposredni utjecaji na stvaranje zajedničkih osobina stanovništva u Vojvodini, koja ima 1,712.690 žitelja od kojih je više od 60% južnoslavenskih nacionalnosti, bila je tema predavanja održanih prvoga dana Savjetovanja.

Proučavanju narodnih nošnji, utjecaju geografske sredine na njih, zapažanjima o nošnji u okviru migracija stanovništva, zatim utjecaju evropskoga i vojničkog odijevanja na narodnu nošnju, pa starim nošnjama, njihovoj raznovrsnosti na vojvođanskom tlu i orijentalnim elementima u njoj - bio je također posvećen jedan od ovoga Savjetovanja. Iz referata i izmjene mišljenja vidjelo se da u našoj etnologiji još nije prihvaćena jedinstvena metodologija rada na proučavanju narodnih nošnji. Ali postoji težnja da se to postigne, pa je metoda rada Marijane Gušić — kojom osim ispitivanog predmeta obuhvaća i sve društvene i ostale faktore što utječu na njegov postanak i razvoj — istaknuta kao jedna od najboljih. Vodila se živa diskusija i o važnosti različitih utjecaja (geografskih i drugih) na nošnju, pa o potrebi da se prihvate istraživačke metode arheologije i ostalih etnologiji srodnih disciplina.

Na Savjetovanju je podnesen iscrpan referat o radu Komisije za izvanevropske zemlje, o evidentiranim muzejskim i privatnim kolekcijama i o predmetima izvanevropskog materijala, a zatim su predstavnici republičkih organaka Društva govorili o problemima, stanju i razvoju etnografije i etnologije na svom području. Pokrenuto je i pitanje etnološkog filma, koji za potrebe etnologa treba da registriira autentične pojave našega narodnog života te da posluži kao građa i kao ilustrativni materijal uz stručna predavanja, a da ujedno s tim pojavama upoznaže širu javnost. Učesnici Savjetovanja vidjeli su dobar film Ž. Pešića o posljednjim lončarima u Đakovici.

Na Savjetovanju je nakon diskusija kao najvažnije istaknuto:

1. potreba da se ujednači etnološka terminologija i da se usmjere etnografska istraživanja te da se izdvoje najvažnija područja etnografskog proučavanja (bilo regionalnih cjelina, bilo pojedinih problema);

2. pronalaženje najprikladnijeg načina da se sa što manje izdataka umnožava etnografska građa, a da ona za potrebe etnologa i ustanova bude opremljena podacima iz literature, te da bude označena vremenski i teritorijalno;

3. težnja da se kadrovi što bolje pripreme za naučno—istraživački rad i da se po mogućnosti uključe u istraživanja izvaneropskih naroda.

Nakon ova tri dana uspješnoga teoretskog rada domaćini su za učesnike Savjetovanja organizirali eskurziju u zapadni dio Vojvodine. Prema popisu stanovništva od 1953. u Vojvodini ne postoji ni jedan predio koji bi nastavala samo jedna nacionalnost. Na ovoj eskurziji moglo se vidjeti kakav su etnički mozaik vojvođanska sela i gradovi. Organizatori su za razgledavanje izabrali takva sela koja se po nacionalnosti pretežnog dijela stanovništva razlikuju. Tako su učesnici vidjeli dio slovačke svadbe (selo Gložan), kićenje mlade, slovačku kuću i dijelove starinske muške i ženske narodne nošnje. U selu Bač upoznali su h r v a t s k o -

šokačko stanovništvo, uređenje njihove kuće i nošnju za koju još uvijek izrađuju domaće platno, tzv. »voranac«. Pretežno mađarsko stanovništvo sela Doroslovo prikazalo je manjinske mađarske narodne plesove, nošnju, oglavlja i dr. što se sve do danas očuvalo, a u pretežno srpskom selu Stapar bili su izloženi njihovi glasoviti domaći ćilimi od kojih su neki izrađeni u XVIII stoljeću. Bilo je zanimljivo i razgledavanje muzeja u Somboru i u Subotici.

Etnološka nauka je mlada, ali i ona s drugim naukama pomaže istraživanju prošlosti i razmatranju procesa prilagođavanja novome u sadašnjosti i budućnosti.

Vesna Čulinović-Konstantinović

PREDAVANJE DRA VINKA ŽGANCA U MAĐARSKOJ AKADEMIJI U BUDIMPEŠTI

Na poziv Mađarske akademije nauka dr V. Žganec, viši naučni suradnik Instituta za narod. umjetnost u Zagrebu, održao je u decembru 1961. u Budimpešti, na Akademiji, predavanje pod naslovom: Mađarski muzički folklor u korespondenciji Franje Kuhača i Istvána Bartalusa. Prije predavanja predsjednik I Odjela Akademije, I. Sötér predstavio je gosta izloživši njegov rad i znatne uspjehe na polju muzičkoga folklor. Istaknuo je veze koje dr V. Žganec održava s mađarskim muzikolozima, a posebno je naglasio da je korespondenciju, koju je niz godina vodio s B. Bartokom, poklonio arhivi koja se pod imenom ovoga velikog kompozitora čuva u Budimpešti.

Nije prvi put da dr V. Žganec kao predavač dolazi u mađarsku Akademiju, a i ovaj put on svoju temu za predavanje crpe iz dodirnog područja hrvatskoga i mađarskoga muzičkog folklor. Po tome što iz korespondencije F. Kuhača i I. Bartalusa nastoji osvijetliti vrijednost Kuhačeva djela iz g. 1882. »O osobinama mađarske narodne muzike« koje je ostalo u rukopisu.

Poslije uvodne riječi predsjednika Sötéra dr Žganec je održao svoje predavanje o spomenutom djelu Franje Kuhača. S nekoliko riječi karakterizirao je njegov rad. Napose je istakao, da je on svoju golemu djelatnost u skupljanju muzičkoga folklor. smatrao samo sredstvom za istraživanje zakona muzike pojedinih naroda, i to metodama komparativne muzikologije, kojoj je nauči on dao ime. Da to postigne on je izabrao mađarsku muziku kao predmet svojih istraživanja. Žganec je u krupnim crtama prikazao Kuhačev rad »O osobinama mađarske narodne muzike« koji se dijeli na 10 poglavlja. Prva tri poglavlja bave se općim, načelnim problemima. U 4. i 5. poglavlju on već potanko ulazi u osobitosti mađarske narodne muzike. Pogotovo je vrijedno 5. poglavlje u kojem on brižljivo upoređuje muzičku i govornu melodiju mađarskih narodnih pjesama. U 6. poglavlju govori meritorno o mađarskoj muzici, potanko ispituje intervale, tonske nizove, pozicije melodije, tonske rodove, ritmove, takt i tempo, strukturalnu izgradnju melodije i najzad